

- बिया
- कॉपिस
- पावसाळ्यात गुट्टी बांधणे
- उत्तक संवर्धन (टीशु कल्चर)
- पानांन द्वारे लघु प्रजननच्या माध्यमाने
- कोमळ प्ररोहा (किंटिंग) १०० पीपीएम (PPM) आईबीए (IBA) च्या प्रक्रिये द्वारे

उपयोग:

काष्ठ : याचा उपयोग पॅनेल, टेबल बोर्ड, गाड्यांचे सागंळे बनविण्यात, शेती उपकरणे व अन्य उपकरणांचे हॅंडल बनविण्यात केला जातो.

चारा : महाराष्ट्र, ओरिसा, पंजाब, त्रिपुरा, उत्तर प्रदेश मध्ये याचा पानांचा व कोमळ फाद्यांचा उपयोग जनावरांचा चारा म्हणून करतात.

जळाड लाकुड : याच्या लाकडा मध्ये ६.८४ टक्के आर्द्रता व ८९.५६ टक्के कार्बन असल्या मुळे ह्याची ज्वलनशीलता चांगली आहे. याचापासुन उच्च कोटीचा कोळसा प्राप्त होतो.

तंतू (रेशे) : ह्याच्या तंतू ची लांबी जवळ-जवळ ०.७० ते १.६५ मि.मी. व जाडसर जवळ-जवळ ०.०९४ ते ०.०२ ह्याच्या लाकडापासुन उच्च दर्जाचे छपाई वाले कागदाचा उत्पादन होतो.

औषधी व अन्य उपयोग : ह्याच्या वृक्षांच्या सर्व भागांचा उपयोग कॅसर रोधकाच्या रूपात होतो. ह्याच्या मुळापासुन प्राप्त सैपोनिन चा तनु घोळ

(०.००८) पोटातल्या किड्यांना मारण्यासाठी होतो. ह्यांच्या पानांचा उपयोग किटनाशक किंवा अलसर च्या इलाज करण्यासाठी होतो. खोडांच्यावरच्या स्तराचे आसवित पाण्याला हाडांचे दुखंणे, रक्ताचे प्रवाह थांबविण्यासाठी व गर्भावस्थामध्ये किंवा साधारण पोटदुखी दुर करण्यासाठी प्रयोग करण्यात येतो. ह्यांचा बियांमध्ये प्रोसिरेनिन असते, यांच्या उपयोग उंदराना मारण्यासाठी करण्यात येतो.

कृषिवनीकरण व नाइट्रोजन स्थिरीकरण : ह्याच्या मुळांमध्ये मातीला बांधण्याची चांगली क्षमता असल्यामुळे याचा उपयोग मोठया प्रमाणात चहा व काफीचा उत्पादनांसाठी कृषिवनीकरणात येतो. ही प्रजाति वातावरणाच्या नाइट्रोजनला संचित करून मातीची सुपिकता वाढविण्यासाठी मदत करते.

अर्थतंत्र : २० वर्षांचे वय असणारे रोपणां मधून १५ टक्के छूट (डिस्काउंट रेट) व १९ टक्के आंतरिक प्राप्ति च्या दराने लाभ/लागत चा अनुपात १.२१ असा मिळवू शकतो..

संकलन व संपादन

डॉ. प्रेमकुमार राना एवं डॉ. एस.ए. अंसारी

अनुवादक

संजय पौनीकर व डा. नितिन कुलकर्णी

वन कीट प्रभाग, उ.व.अ.सं., जबलपुर

अधिक जानकारी के लिये संपर्क करें

निदेशक

उष्णकटिबंधीय वन अनुसंधान संस्थान

पो.आ. - आर.एफ.आर.सी., मण्डला रोड, जबलपुर - 482021

फोन : 0761-2840483, 4044002

वन विस्तार प्रभाग

उष्णकटिबंधीय वन अनुसंधान संस्थान

पो.आ. - आर.एफ.आर.सी., मण्डला रोड, जबलपुर - 482021

फोन : 0761-2840627

Amrit Offset # 2413943

पांढरा सिरीस

(Albizia procera)

उष्णकटिबंधीय वन अनुसंधान संस्थान

(भारतीय वानिकी अनुसंधान एवं शिक्षा परिषद)

डाकघर - आर.एफ.आर.सी., मण्डला रोड,

जबलपुर - 482 021 (म.प्र.)

ओळख :

पांढरा सिरिस याचे वनस्पति शास्त्रातले नाव एल्बीजिया प्रोसेरा असे आहे. हा माइमोसी कुळातील एक महत्वाचा सदस्य आहे. ह्याला हिंदी मधे सफेद सिरिस असे म्हणतात. ही प्रजाति भारताच्या समस्त मानसूनी (पर्जन्यमानात) प्रदेशात आढळणारी व फार वेगाने वाढणारी प्रजाति आहे, ह्या वृक्षांची उंची जवळ-जवळ २५ मीटर व गोलाई जवळ-जवळ ६०-७० से.मी. असते. वृक्षांचा खोड भूरया पांढरा व हलका हिरव्या रंगाचा, चिकना व सरळ किंवा आडवा-तिडवा असतो. ह्यांच्या फुलांचा बहर जुन ते सप्टेंबर महिन्यात येतो. याच्या शेंग्यामध्ये 6 ते 12 बिया असतात व बियांचा उत्पादन मोठ्या प्रमाणात होतो. बिया परिपक्व होण्यासाठी ३-५ महिन्याची कालावधी लागते.

वनवर्धनलक्षण

प्रकाश	- उच्च प्रकाश सह्य
मृदा अवस्था	- सुकलेली, बंजर किंवा ह्या जमीनीवर हा जीवित राहतो
पाला	- पाला रोधी आहे.
आग	- आगेच्या प्रती संवेदनशील आहे.
कापिस क्षमता	- उच्च कापिस क्षमता असणारी प्रजाति आहे.

रोपणी व रोपण पद्धति -

वाफ्यांची तयारी, बिया साठवण व पेरणी :

वाफ्यांची माती बाळुयुक्त असली पाहिजे. बियांचा संग्रहण स्वस्थ प्रतिच्या वृक्षांपासून केले

पाहिजे, उन्हात वाळविलेल्या बियांची जीवितता लांब असते. बियांना पेरणीचा अगोदर २४ तास गरम पाण्यात भिजवून घेतले पाहिजे. अंकुरण ३ ते 4 दिवसात प्रारंभ होतो व ९० टक्के बिया अंकुरित होतात. तीन महिन्यांनंतर रोपांची उंची जवळ-जवळ १.५ -२ फुटापर्यंत वाढते. बियांची पेरणी ८ से.मी. च्या अंतराने ओळी ने एका रांगेत व बियांचे परस्पर अंतर ५ से.मी. असले पाहिजे. द्विपत्रीय अवस्थे मध्ये रोपांचे स्थलांतरण माती, रेती व खतायुक्त पॉलिथिनच्या पिशवी मध्ये केले पाहिजे.

ढूँठ (जडी) ची तयारी : एका वर्षा रोपांची निवड ढूँठाचा तयारीसाठी केली पाहिजे.

लागवडी ची तयारी : ह्या प्रजाति ची वाढ दमट व रेताळ मातीत चांगल्या त-हेने होते. उन्हाळा लागण्यापूर्वी 30 से.मी. X 30 से.मी. X 30 से.मी. चा खड्डा करून त्यात माती बरोबर जिप्सम किंवा शेणखत आंशिक (थोड्या) प्रमाणात मिसळले पाहिजे. आर्द्र पर्जन्यमान असलेल्या क्षेत्रात जसे आसाम मध्ये लावण्या करिता खड्डा करणे हे आवश्यक नाही.

रोपण : मानसून (पावसाळा) आल्यावर ढूँठ किंवा रोपांचे रोपण केले जाते. २ मी. X २ मी. किंवा ३ मी. X ३ मी. चे ब्लाक रोपले तर अपेक्षाकृत जास्त चांगले परिणाम मिळवतात. कृषि क्षेत्रामध्ये किंवा मेंडा वर 3 मीटर किंवा ४ मीटर च्या अंतरावर रोपे लावले जातात.

संरक्षण

चरण : मेंढी, बक-या, हत्ती व चरणारे जनावरे यापासून रोपांना वाचविले पाहिजे.

कीड प्रादूर्भाव : जुन ते सप्टेंबरच्या महिन्यात पानांवर यूरैमा ब्लेन्डा व अन्य किटकांचा चा प्रभावी आक्रमण होते. यांना किटकापासून वाचविण्यासाठी मोनोक्रोटोफास चे ०.०४ टक्के-द्रावणाची (१.११ मि.ली. प्रति १ ली. पाणी) फवारणी करायल्या याचा खोडावर जाइस्ट्रोसेरा ग्लोबोसा अळीचा आक्रमण होतो, ह्या कीडीपासून वाचविण्यासाठी पैराडाईक्लोरो बेंजीन व मातीचे (रॉकेल) तेल १:१० भागात मिसळून फवारणी केली जाते. याच्या मुळावर गैनोडर्मा बुरशीचा आक्रमण पण होतो, व लहान रोपांवर कुजण्याचा रोग फ्यूजेरियम बुरशीमुळे गाठ बनण्याचा रोग होतो ज्याच्या साठी ०.३ टक्के फाइटोलोनच्या द्रावणाने फवारणी करून नियंत्रित करता येत. पानांना रेवेलियाच्या आक्रमणापासून वाचवण्या करीता ०.२ टक्के सल्फेक्स च्या द्रावणाची फवारणी करणे उत्तम आहे.

पुनरुत्पादन -

नैसर्गिक पुनरुत्पादन बिया किंवा कॉपिस द्वारे केले जाते. ह्यामध्ये मुळांचा उत्पादन फार कठिण पडतो. कृत्रिम पुनरुत्पादन खालील पद्धति द्वारे होते :